

KÖNYVEKRŐL

Loïc Chamel: Le pasteur Oberlin

Presses Universitaires de France, 1999. 124 o.

Jean-Frédéric Oberlin (1740–1826) nevével ez idáig főként a kisgyermekkori nevelés kapcsán találkozhatott a neveléstörténet iránt komolyabban érdeklődő olvasóközönség. *Loïc Chamel* könyve így több meglepetést is tartogat számunkra, hiszen nem csak *Oberlin* szélesebb körű nevelői és lelkeszi tevékenységébe nyerhetünk bepillantást, de a kor politikai, tudományos, teológiai és pedagógiai eszmeáramlatait is figyelemmel kísérhetjük. Ezen kívül külön kuriózummal is szolgál a könyv, hiszen egyúttal *Oberlin* saját kezű jegyzeteit is kézhez kaphatjuk, melyek eddig nyomtatásban még nem láthattak napvilágot.

A könyv első felében a szerző bevezetesként a később olvasható *Oberlin*-szövegek tematikáját követve azok magyarázatát, kommentárját nyújtja, így tulajdonképpen a könyv olvasása során a tárgyalat témákkal két nézőpontból találkozhatunk.

A bevezető, magyarázó, értelmező szöveg első szakaszában azzal a helyszínnel ismerkedhetünk meg, ahol a XVIII. sz. közepétől kezdődően egészen a XIX. sz. első negyedéig (*Oberlin* haláláig) ívelő, a kisgyermekkori nevelés alapjait meghatározó reformkezdeményezések megszülethettek. A terület, (Waldersbach és környéke), ahol *Oberlin*, mint protestáns lelkész nevelői és kulturális tevékenységét megkezdte, az akkori országhatárok szerint Franciaországhoz tartozott, ám a lakosság sem a francia, sem a német nyelvet nem igen értette. Sajátos tájnyelvet beszéltek, mely a környező népekkel a kommunikációt szinte teljesen megbénította. A helyzetet súlyosbította a földrajzi fekvésből adódó teljes elszigeteltség, melynek hatásaként sem kulturálisan, sem szociálisan, sem pedig gazdaságilag nem tudott fellendülni a Ban de la Roche-i egyházkerület. Ennek a hegyekkel körülrhatárolt egyedi mikroklímájú, öt faluból és három tanyából álló területnek volt 1767-től lelkésze *Oberlin*, aki éppen az elszigeteltség révén tudta reformpedagógiai törekvéseit megvalósítani. A ma ismeretes eredmények, az óvodai nevelés első intézményesített formája azonban nem fejlődhetett volna ilyen sikeresen, ha nincsenek meg hozzá a megfelelő kulturális alapok. Ezt *Oberlin* elődje, *Jean-Georges Stuber* teremtette meg, aki szintén a terület lelkészeként tevékenykedett. Iskolákat szervezett a környék gyermekei és felnőttei számára, majd az olvasás terjedésével megalapította a világ első kölcsönkönyvtárát is. Az általa kiépített iskolarendszer azonban nem terjedt ki az egészen fiatal gyerekek nevelésére, tanítására. Mikor *Oberlin* 27 évesen átvette a lelkeszi posztot elődjétől, legfontosabb feladatának azt tartotta, hogy a mezőgazdasági munkára még alkalmatlan, ezért felügyelet nélkül hagyott, szabadon kószáló kisgyermek sorsát valahogy rendezze. Ebben nagy segítséget nyújtott egy fiatal leány, *Sara Banzet* kezdeményezése, aki kötni tanította a környék szegény gyermekeit. Ezt az ötletet vette át *Oberlin* is, ám a tevékenység a később megszületett kőtőiskolákban nem csak a kötésre korlátozódott. Az *Oberlin* által kiválasztott fiatal leányok vezetésével a kisgyermek a francia nyelvvél, a környező természettel is megismerkedhettek, szemléltető eszközök és életközeli tapasztalatok segítségével. Itt a comeniusi elvek (mint például a koncentrikusan bővülő ismeretek) mellett a pedagógiai koncepció kialakításában nagy szerephez jutott a pietizmus szellemisége is, melyet még *Stuber* vezetett be lelkeszi munkája során. Így a kőtőiskolák célja nem csak a külvilág megismertetése és a francia nyelv elsajátítása volt, hanem elsősorban a keresztény hit elmélyítése.

Oberlin azonban nem csak a kőtőiskolák megalapításában szerzett érdemeket. A környék izoláltságát is megpróbálta feloldani azáltal, hogy támogatást szerzett a közutak kiépítésére, a mezőgazdasági munka megreformálására, a kereskedelem fejlesztésére, és a lakosság életviszonyainak jobbítására. Ezen kívül természetesen lelkeszi feladatait is ellátta, melynek során a Biblia tanításának mind szélesebb körű megismerését kívánta elősegíteni. Ez ösztönözte prédikációi témáit is, melyben egy-egy bibliai történetet a hívek gyakorlati életének megkönnyítése szellemében értelmezett. Így minden csapást, mely a hívek életét nehezítette, Istennek bemutatott áldozatként értelmezett, mely segített elviselni a nem ritka nélkülözést és az állandó szegénységet.

Könyvekről

A kulturális színvonal emelkedését jelezte, hogy a kölcsönkönyvtár állománya folyamatos bővítésre szorult. A *Stuber* által alapított könyvtár köteteinek száma így *Oberlin* segítségével tovább növekedett. A könyvtár szolgáltatásait a hívek féláron, vagy a kölcsönzési díj ledolgozásával vehették igénybe. Ezzel nem csak a könyvekhez lehetett könnyebben hozzájutni, de a munka értékét is felismerhették a hívek. A könyvtár kötetei között minden témában találhattak olvasnivalót az érdeklődők, a Bibliától egészen a gyógyfűvekről, vagy a mezőgazdasági munkákról szóló könyvekig. *Oberlin* az iskola nevelői számára külön könyvállományt hozott létre, mely a kor leghíresebb pedagógiai témájú műveit és egyéb hasznos könyveket, tankönyveket tartalmazott. Így például olvashatták a tanítók *Rousseau Emiljét*, a *Robinson Crusoe*-t, vagy akár *Basedow* új nevelési rendszerét is. (Ezekről a művekről *Oberlin* saját jegyzeteket, kivonatokat is készített.)

A bevezető szakasz második részében a szerző *Oberlin* egész Európát behálózó szakmai és kulturális kapcsolatait ismerteti. Így például fény derül *Pestalozzi* és *Oberlin* közvetett viszonyára is, melyet *Jean-Luc LeGrand*, a tiszavirág életű svájci köztársaság oktatási referense hozott létre. *Oberlin* és *Pestalozzi* pedagógiai koncepcióját a szerző *Comenius* elveihez vezeti vissza, hiszen ő hangsúlyozta először a kisgyermekkorú nevelés kapcsán az anya személyének és a kortárscsoport jelenlétének fontosságát. Az időben nagyjából egyszerre kibontakozó két intézményrendszer abban különbözik legmarkánsabban egymástól, hogy míg *Pestalozzi* az anya szerepét értékeli többre, addig *Oberlin* a kortárscsoportot tartja fontosabbnak (hiszen az anya személye nem mindig alkalmas a nevelésre). *Oberlin* azonban kapcsolatai révén nem csak *Pestalozzi* reformtörekvéseit ismerhette meg, de élénk érdeklődést mutatott más gondolkodók eredményei iránt is. Így például szintén egy barátja juttatta el hozzá *Basedow* főművét is, melyből sok elvet a *Waldersbach* környéki iskolákban is átvettek (kézi tevékenység, játék, kirándulások szerepe, jelentősége stb.).

Akár mennyire volt is elszigetelt Ban de la Roche és környéke, a kor politikai, filozófiai, teológiai tendenciái itt is ismertséget és elismertséget szereztek. Így a pietizmus akkori képviselői is kapcsolatban állottak *Oberlin*nel, mint például *Hermann Francke* tanítványa, *Sander*, akivel lelkészünk komoly didaktikai vitákat is bonyolított. De említhetjük *Schlosser* lelkész is (Goethe sógorát), aki szintén nevelési kérdésekkel foglalkozott, és akinél *Oberlin* járt is, hogy nevelési intézetét tanulmányozza. Ezalatt az időszak alatt helyettesítette őt *Waldersbach*-i teendőiben *Michael Reinhold Lenz* a költő, aki Goethe tanulópartnere és riválisa volt a strasbourg-i egyetemen. *Lenz*-en és barátain keresztül *Oberlin* kapcsolatba kerülhetett a kor jelentős irodalmi alakjaival is, mint *Conrad Pfeffel*-el, vagy *Stilling*-el, akinek köszönhetően *Oberlin* a miszticizmussal is megismerkedhetett. Ezekről főleg a lelkész jegyzetei tanúskodnak, mert nem csak olvasta, de kommentálta is a kor misztikus műveit, mint például *Jane Leade*, *Jacob Boehme*, *Johann Bengel*, vagy *Friedrich Christoph Oetinger* munkáit. Ezen kívül természetesen a francia forradalom és a köztársaság eszméi is eljutottak *Oberlin*hez, *Henri Grégoire* közvetítésével, aki nem csak szellemi, de anyagi javakkal is támogatta a lelkész és hívei ügyét. Mindezek a kort meghatározó eszmeáramlatok arra ösztönözték *Oberlin*t, hogy azokat gyakorlati teendői során is hasznosítsa. Élénk levelezései, gyakori látogatásai az övéhez hasonló intézetekben mind azt szolgálták, hogy minél többet tudjon meg az emberről, annak nevelhetőségéről, az intézményi és az egyéni oktatásáról. Ennek érdekében a kor tudományos eredményeit is figyelemmel kísérte, így például *Johann-Kaspar Lavater* fiziológiai tárgyú írásait is, aki az emberi arc vonásaiból próbált a lelki alkatra következtetni. Ezt és hasonló tárgyú írásokat (pl. a koponyaalkattanról) *Oberlin* főleg tanítványai jobb megismerésében alkalmazta, hogy a tanítási módszereket minél inkább az egyéni sajátosságokhoz tudja igazítani.

Mindezeket a sokszor egymásnak ellentmondó teológiai, filozófiai, tudományos, kulturális eredményeket, gondolatokat *Oberlin* arra használta fel, hogy azokat lelkészi, tanítói tevékenysége során termékeny szintézisbe hozza. A pietista hagyományokon nyugvó iskolarendszerét, mely egész Európában példánélküli volt, és amely a francia forradalom szellemiségét is elfogadta, a későbbi francia Konvent figyelmét is felkeltette. Ő és elődje a Konvent kitérítését is megkapta, a közoktatásért végzett tevékenységük elismeréseként.

A könyv második része, a szerző által németről franciára fordított *Oberlin*-szövegeket tartalmazza. A témák nagy része ismerős a szerző hosszú elméleti bevezetőjéből, de olyan személyes hangvételű önvallomások, levelek is akadnak a szövegrészek között, melyek neveléstörténeti érdekességük mellett, *Oberlin*t, a hús-vér embert mutatják be. Így olvashatunk *Oberlin* egyetemi tanulmányairól, arról, hogy a lelkész mit gondolt saját magáról, mint emberről, milyen viszony fűzte egyik vagy másik barátjához, stb. A szövegek többsége azonban neveléstörténeti adalékokkal szolgál, így például megtudhatjuk milyen eszközöket, módszereket használtak a tanítónők a francia nyelv tanítása során, milyen játékokat találtak ki a gyerekek közösségi tapasztalatainak kiszélesítésére, hogyan próbálta a lelkész meggyőzni a szülőket arról, hogy fontos a gyerekek iskoláztatása, stb. Olvashatunk könyvismertetőket is, megtudhatjuk, milyen nagy hatással volt a lelkészre *Rousseau Emilje*, *De-*

foe Robinson Crusoe-ja, és, hogy mennyire nem vette komolyan egy bizonyos Gall doktor koponyaalkattani írásait, melyben az osztrák orvos a koponyacsontok állásából próbálja például megjósolni egy asszony hűségét. (Ennél a szövegrésznél megcsillan *Oberlin* ragyogó ironikus stílusa is, ahogyan szellemes észrevételeivel porig alázza az akkor oly nagy sikereket arató szerző művét). Helyet kapnak a válogatásban *Oberlin* levelezései is, így például olvashatunk egy *Pestalozzi* által *Oberlin* barátjának írt levelet, melyben a svájci tanító egyik munkatársának kér beocsátatást *Oberlin* iskoláiba, szakmai tanulmányozás céljából.

A szövegrészek *Oberlin*dt, a gondolkodót, a mindennapi gondokkal küszködő embert, a teológust és tanítót mutatják be, aki egyik nap az analfabéta felnőtteknek magyarázza a természeti erők Isteni értelmét, másik nap a kor vezető filozófiai, teológiai gondolkodóival társalog, harmadik nap pedig tanuló fejlődését csodálhatja, akik éppen nagy buzgalommal mutatják be énektudásukat, rajzaikat a templomi gyülekezet előtt.

Loïc Chamel, a roueni egyetem neveléstudományi doktoraként nem először ír *Oberlin* munkásságáról. Könyve nem csak neveléstörténeti, de kultúrtörténeti és szociológiai adalékokkal, kortörténeti érdekességekkel is gazdagítja az olvasót, így az is élvezheti művét, aki korábban a neveléstudományról csak hírből hallott. Nehol azonban érthetetlen a szöveg szerkesztési módja. Ezek a felületes olvasó szeme előtt talán rejtve maradnak, de aki esetleg szakirodalomként akarja felhasználni művét, annak az ilyen hiányosságok rögtön szemet szúrhatnak. Így például sokáig nem derül ki, hogy melyek *Oberlin* születési és halálozási évszámai, míg más személyek említésénél ez rendszeresen a tulajdonnév után zárójelben megjelenik. Az sem világos, hogy a szerző kiválasztott és lefordított szövegrészek milyen szempontok alapján kerültek a kötetbe, és mi a szövegek műfaja. Nem tudni, hogy egy adott szövegrészt *Oberlin* milyen céllal írt, levélnek, a Konventnek elküldendő oktatásmetodikai javaslatnak, vagy esetleg magánfeljegyzésnek szánta-e. Ennek hiányában nehéz *Oberlin* munkáinak súlyát megállapítani, ami elsősorban természetesen a szakmabeliek számára lehet fontos. A könyv egyik legnagyobb hiányossága azonban az, hogy nem derül ki pontosan, milyen iskolarendszert örökölt *Oberlin* elődjétől, és ezt hogyan fejlesztette tovább. Itt olyan adatokra lehet kíváncsi az olvasó, hogy hány éves korig járhattak a gyerekek/felnőttek ezekbe az iskolákba, milyen osztálybontásban tanultak - ha egyáltalán lehetett erről beszélni-, hogyan és kikből képezte *Oberlin* a felsőbb iskolai osztályok tanárait, stb. Ezen kívül érdemes lenne megtudni, hogy mi lett *Oberlin* halála után intézményeivel. Ez azonban sajnálatos módon ebből a könyvből nem derül ki, így *Oberlin* iskolarendszerének vázát nem ismerhetjük meg. A könyv végén található gazdag bibliográfia talán pótolja ezt a hiányt.

Sándor Sára

Bárdos Jenő: Az idegen nyelvek tanításának elméleti alapjai és gyakorlata

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 2000. 300 o.

A könyv, mint az az Előszóból is kiderül, egy ötrészesre tervezett nyelvpedagógiai sorozat időrendben első, de logikailag második kötete. A későbbre tervezett és az idegen nyelvek tanításának történetét feldolgozó kötet lesz majd az, amely tartalmát tekintve megelőzi. Egy, hazánkban még viszonylag új tudományterület, a nyelvpedagógia nyilvánvaló és egyre jelentősebb szerepet tölt be az alkalmazott nyelvészeti, pedagógiai és pszichológiai tudományok körében.

Magyarul 1972-ben és 1988-ban jelent meg hasonló tankönyv,¹ az előbbi érdekessége, hogy az akkor minden iskolatípusban kötelező orosz nyelvvel nem foglalkozott és kizárólag a nem túl nagy számban tanított ún. „nyugati nyelvek” tanításához adott útmutatást. Jelen kötet a hozzáférhető külföldi szakirodalom szintézise, bár igen erőteljesen épül az angolszász szakirodalomra, felhasznál más idegen nyelvek tanításával kapcsolatos iro-

¹ Banó István és Szoboszlav Miklós (1972, szerk.): *Általános metodika az angol, francia, német, olasz, spanyol nyelv tanításához*. Tankönyvkiadó, Budapest.

Zerkowitz Judit (1988): *Tanítunk nyelveket*. Tankönyvkiadó, Budapest.